טעאטער - מוזיק - מואווים און „טאקים"

א יום טוב וואך אין דעם אידישען לאנדאן

(פון אונזער לאנדאנער קארעספאנדענט) ש. קאלדאווסקי.

דאס אידישע לאנדאן האט זיך אין די לעצטע פאר וואכען געפיהלט אין א נעהביבענער יום טוב'דיגער שטימונג.

לאנדאן בכלל איז אויצט דער אומ־באקוועמסטער ווינקעל אויף גאט'ס ערד: קאלט, נאס און פינסטער; די חשך'דיגע פאגע אין וועלכער לאנדאן איז איצט איינגעהילט בייטאג און ביינאכט דראפעט די אוינען, רייסט אין נאז און קריכט אין האלז און עס איז פון איהר קיין באהעל־טעניש נישטא, אומעטום פינסטער, אומע־טום קאלט און פייכט. אין הויז ווי אין גאס, קיין לייטישע באהייצונג אין די הייר־זער, נאר א ברענענדיגער קאמין, וואס אז מען זיצט ביי איהם, ווארעמט עס נאר פון פארענט און דער רוקען פריהרט. ארום די עלעקטרישע לעמפלעך, וואס ברענען אויך בייטאג, דרעהען זיך געלע פאגע־רעדער און פארשטעלען דאס ליכט.

און דאס אידיש לעבען דא איז איצ־טער פונקט אזוי ווי דער וועטער: קאלט כמארנע. דער ביטערער נאך־טעם פון „ווייסען פאפיר", פון דער דעבאטע אין פארלאמענט, פון די ביי־וואהלען אין ווייטשעפעל, פון די „פארהאנדלונגען" מיט דער רעגיערונג פון דער אגענטור, פרנסה דערצו איז געשלאגען, קיין ארבייט ניטא, א חורבן.

איז אט, אין דעם חושך האט זיך פלוצלינג באוויזען אין לאנדאן א שטראהל פון ליכט און וואהרמקייט, א שטראהל פון פרייד אין געמיט; זלמן רייזען איז געקומען, און באלד נאך איהם — ווילי גאדיק און אלא ליליט.

זלמן רייזען: די וועלכע האבען פערזענליך ניט געקענט, האבען דערוואהרט טרעפען א איד, א בטלן, א שרייבער, א גרייבלער אין די שווארצע פינסטלאך. גע־טראפען האבען זיי — אן עלענאנטען יונ־גען מאן, חול מיט לעבען, מיט ענערגיע און מיט לעבענס־לוסטיגקייט.

ווילי גאדיק און אלא ליליט זיינען די גאט־געבענשטע קינסטלער פון דעם „עזאזל" טעאטער אין וואהרשא. דאס איז עפעס אזוינס. וואס לאנדאן האט נאך אויף דער אידישער ביהנע ניט געזעהן. ווילי גאדיק איז דער אידישער קינסטלער־קאנפעראנסיע און אלא ליליט — נו, זי האט ניט צו זיך קיין פארגלייך. איהרע איכפאוויזיאציעס פון אידישע פאלקס־ליעדער, אידישע קענדער ליעדער, זיינען אזוי אנדערש ווי מיר זיינען געוואוינט געווארען צו זעהן און הערען פון אונזערע אנדערע ערפאלגרייכע קינסטלער.

זלמן רייזען איז ממש פארליעבט אין די קינסטלער פון „עזאזל" טעאטער, און בפרט אין אט דער קינסטלערישער פאר, וועלכע זיינען געווען „די „סטארס" פון דעם טעאטער.

איז עס געגאנגען א סדרה די לעצטע פאר וואכען פון אונטערהאלטונגען, באנ־קעטען, פארטראגען, קאנצערטען, פון אן מיט אט דער ליעבע „טראפיקע" און עס איז געווען חי — געלעבט! שוין לאנג ווי דאס אידישע אינטעליגענצערע לאנ־דאן האט ניט אזוי פיעל הנאה געהאט ווי אין די פארגאנגענע צוויי וואכען.

דער צוועק פון זלמן רייזענס קומען אהערצו איז געווען אויפצוקלערען דעם הייגען עולם וועגען דעם אידישען וויסענ־שאפטליכען אינסטיטוט און זאמלען געלד פאר דער אינסטיטוציע.

האט זיך לכתחילה דער הערעראישאיס־מישער עלעמענט געהאלטען אביסעל זייר טיגלעך פון דעם ענין: „אידישיסט", „אידישיזם", דאס איז אבער געווען־דעט אויך דער זיי האבען זיך געטראפען פנים אל פנים מיט רייזענען. דער סימפאטישער זלמן רייזען אבער, מיט זיין ענערגיע, ענטוזיאזם און לעבענס לוסטיגקייט, האט אויך דעם עולם געוואונען אויף זיין זייט אזוי, אז ביי זיין לעצטען עפענטליכען פארטראג, איבער „אידיש, אידישקייט און אידען", איז דער פארזיצער געווען איינער פון די אנגעזעהענסטע פיהרער פון „הרבות" און דער רעדאקטאר פון דעם אפיציעלען ציוניסטישען ארגאן „העולם", מישה קליינמאן...

ווילי גאדיק איז קודם כל א וואונ־דערבארער „קאנפעראנסיע", וועלכער קאן נאר פארגליכען וועדען מיט דעם באריהמ־טען באלעיעה'ן. דער חיוק איז נאר, וואס בעת באלעיעה אונטערהאלט דעם עולם, אנאנסירענדיג די נומערען פון דער פראגראם, דער עיקר מיט זיין קאמישער פיגור און מיט זיין ברעכען די שפראך אין וועלכער ער רעדט, אונטערהאלט גאדיק דעם עולם מיט זיין שארפזיניגען שמועס מיט'ן עולם, מיט זיינע אפטמאל געפע־פערטע ווייצען און מעשה'לאך, און דאס וואס ער דערצעהלט איז ניט נאר ווייציג נאר אויך בילדליך און קינסטלערייש אר־בערגעגעבען. דער קינסטלערישער אופן אין וועלכען ער וויקעלט איין זיינע מעשה־לעך און אנעקדאטען שטעהט אויף א זעהר העכערער מדרגה.

דערצו אבער באטייליגט ער זיך אויך אין דער פראגראם גופא. זיין אויפפיהרונג צוזאמען מיט אלא ליליט „די באנדורע" (עהליך צו באלעיעה'ס „שארמאנקע") „זיער טיטאניק", (א בילד פון א בליינ־דען בעטלער) „די פאזשארנע קאמאנדע", און אנדערע, זיינען אזוי מייסטערהאפט אויפגעפיהרט געווארען, אז דער גרויסער און איבערפיליטער טעאטער האט מיט־מש נערוגערט מיט אפלאדיסמענטען און בראוואס.

לאנדאן האט נאך אזעלכעס ניט גע־זעהן.

אלא ליליט איז א גרויסע קינסטלע־רישע פערזענליכקייט. מיר האבען דא צו טאן, מיט א יונגער שעהנער שוישפילערין וועלכע פארקערפערט אין זיך אלע מעלות פון דער העכערער ביהנע־קונסט. דער שטיינער פון איהר פארטראגען אידישע פאלקס־ליעדער און סצענעס זיינען איכ־גאנצען ניי. איהר שטימע איז זיס און הארציג. איהרע אויגען שטראהלען ווי פונקען און איהר פנים איז אזוי באוועג־ליך ווי קוועק זילבער.

זי זינגט אבער ניט איהרע לידער, זי אילוסטרירט זיי אויך ניט, ווי דאס טוען אנדערע, מיט געוויסע באוועגונגען, זי שפיעלט דאס ליעד און שפיעלט עס מיט טויזענט חן'ען. אין „דעבעלע" פון מ. בראדערזאן) ווערט ליליט פארוואנדעלט אין אן ארים אייריש קינד איהר זעהט פאר אייערע אויגען דאס ארים שטיבע־לע, וואו „עס קאפעט פון דעכעלע צלייך אין בעט אריין", און די קינדער שלעפען צוגוויף אונטערצושטעלען אלע הויז כלים, און דער טאטע חכמה'ט זיך אין דער טאטע חכמה'ט זיך און איז ביז וואס דער טאטע חכמה'ט זיך און זופצט אויף די ביטערע צייטען.

אין „די אלטע מויד" ווערט די שעה־נע ליליט פארוואנדעלט אין א פארזונגע־ניש, און קינדיש נאאיוו אין „טאטעלע"; אין לוצקי'ס ליעד „איינס צוויי דריי", האט זי ניט נאר געזונגען וועגען אן ארקעסטער וואס שפיעלט דעם לעבענס־נאגנ, נאר זי איז אליין געווען א גאנצער ארקעסטער.

ליליט און גאדיק האבען געמאכט א רושם אין לאנדאן אפילו די ענגלישע פרעס־סע האט געקליבען נחת פון די פאנצערי־טען. דער טעאטער קריטיקער פון דער גרויסער ענגלישער צייטונג „דיילי טע־לעגראף" האט געשריבען אז, "עס איז נאר ניט נויטיג געווען פאר איהם צו פאר־שטעהן אידיש. אלא ליליט, שרייבט ער, באזיצט אזא גוואלדיגען כישוף אז זי קען באצויבערען אפילו די, וואס פארשטייען קיין אידיש ניט. איהר מימיק, איהר באַ־וועגונג, איהר אינטערפרעטאציע דריקען אויס א פערזענליכקייט פון אויסטערליי־שער קראפט און לעבעדיגקייט און דער־גרייכען אייך צום הארצען".

אט די אוועגטען, אלא פון ווילע גאדיק און אלא ליליט, און די טעג און אוועגטען וועלכע מיר האבען דא פאר־בראכט מיט זלמן רייזען, האבען אריינ־געבראכט א סך וואר־מקייט און פרייד אין דער אידישער לאנדאנער קולטור.

קאטיא'ס חתונה
דאנערשטאג אוועגט

דאנערשטאג אוועגט, פרייטאג אוועגט, און שבת בייטאג און אוועגט, וועט אין סטענדערד טעאטער אויפגעפיהרט ווערען אן אפערעטע מיט „א סך גוטער שעהנער מוזיק — קאטיא'ס חתונה.

די האלענדערס מאכען גרויסע פאר־בארייטונגען פאר דער אויפפיהרונג און דעם טעאטער עולם דערוואוארט א שעהנע פארשטעלונג.

אידיש טעאטער איבער דער גאנצער וועלט

דער אידישער מלוכה טעאטער אין אוקראאינא האט לעצטענס אויפגעפיהרט פרץ מארקיש'ס א פיעסע "ניט געראגט" און די סאוויעטישע פרעסע לויבט דאס שטיק.

* * *

עס איז שוין א באקאנטע זאך אז אידישע פיעסען האבען צופיעל נעמען און דערפאר האבען זיי ניט קיין איינ־ציגען נאמען, וואס פאר א אידישע פיע־סע קען למשל ניט הייסען: "א פרוי'ס ליידען?" אדער געבראכטענע הערצער"?

פאראן פונדעסטוועגען פיעסען וואס האבען בעשטימטע נעמען, וועמענס נאמען מען ענדערט ניט. אין דער קאטענאריע פריוויליגירטע געהען אריין די אזוי גע־רו־פענע גרויסע אויטארען, גארדין האט זוכה געווען דערצו, גאלדפאדען און אנדע־רע אויטארען.

ביי אהער האבען מיר געגלויבט, אז אויך איבסען געהט אריין אין דער רייהע פון די גרויסע ביהנע שרייבערס. ער האט אפילו ניט געשריבען זיינע פיעסען אויף אידיש, אבער אלענפאלס רעספעקטירט מען די נעמען פון זיינע פיעסען.

לייענען מיר גאר איצט אז רודאלף זאסלאווסקי שפיעלט אין ביאליסטאק א פיעסע מיט'ן נאמען "פאר'ן פאטערס זינד".

פרעגען מיר זיך: "פאר וועמענס האב נאך ניט געזעהן קיין גרויסען אקטיאר, וועלכער זאל אויף דער רייזע קענען עפעס גרויסעס שאפען.

— בנוגע דעם קענען זיין צוויי שטאנדפונקטען: דאס באקוועמסטע און אנגענעהמסטע ארט פאר קינסטלערישער ארבייט איז פארשטעהט זיך — בערלין, דער צווייטער שטאנדפונקט און דאס איז דער ריכטיגסטער — איז דער. אז אזא טעאטער מוז געשאפען ווערען אין לאנד מיט א גרויסען אידישען ישוב, וואו די אידישע קולטור איז ניט קיין נעבען זאך, אויב אזא טעאטער וואלט זיך מיר נישט איינגעגעבען צו שאפען אין ליו יארק, וואלט איך אמליעבסטען פארגעזיינען — וואו?

— די גרעסטע בעפרידיגונג אין מיין ארטיסטישע קאריערע האב איך געהאט שפיעלענדיג די לעצטע צייט אין וואו?, וואו צעהנדליגער טויזענטער מענשען זע־נען געקומען מיר זעהן. 46 מאל שפיעלען האט געמוזט אהויסהיבען טעלעפאנ־ען א צווייטען. דערווייל איז די טרופע פון האלב צוויי ביינאכט אפגעשאנען אויפ'ן פעלד און ערשט זייגער 9 אין דערפריה זיינען די ארטיסטען קומען לעבעדיגע גע־קומען צוריק קיין ביאליסטאק.

* * *

אין לאדז גאסטראלירט איצט דער בעוואוסטער ארטיסט פאול באראטאו. ער טרעט אויוס אין "פילהארמאניע" אין "פאטער", הינקמאן" און אנדערע פיע־סען.

וועגען זיינע פלעגער האט זיך פאול באראטאו אויסגעדריקט:

— מיין טרוים איז צו גרינדען א שטענדיגע גוטע אידיש קינסטלערישע טרופע מיט א שטענדיגען זיץ ארט. דאס הייסט ניט אז די דאזיגע טרופע מוז זיך געפינען אויף איין ארט, אדרבא, מיט דער דאזיגער טרופע פאהרען. אבער עטליכע חדשים אין יאהר דארף די טרופע זיצען אויף איין ארט און ארבייטען, אויף דער רייזע קען מען נישט ארבייטען, ערשטענס האט מען ניט מיט זיך די פריינד.

— פריינד?

— נו, יא, די נויטיגע ביכער, שטו־דיום מכשירים און ארבייטס רוה. איך האב נאך ניט געזעהן קיין גרויסען אקטיאר, וועלכער זאל אויף דער רייזע קענען עפעס גרויסעס שאפען.

— בנוגע דעם קענען זיין צוויי שטאנדפונקטען: דאס באקוועמסטע און אנגענעהמסטע ארט פאר קינסטלערישער ארבייט איז פארשטעהט זיך — בערלין, דער צווייטער שטאנדפונקט און דאס איז דער ריכטיגסטער — איז דער. אז אזא טעאטער מוז געשאפען ווערען אין לאנד מיט א גרויסען אידישען ישוב, וואו די אידישע קולטור איז ניט קיין נעבען זאך, אויב אזא טעאטער וואלט זיך מיר נישט איינגעגעבען צו שאפען אין ליו יארק, וואלט איך אמליעבסטען פארגעזיינען — וואו?

— די גרעסטע בעפרידיגונג אין מיין ארטיסטישע קאריערע האב איך געהאט שפיעלענדיג די לעצטע צייט אין וואו?, שפיעלענדיג די לעצטע ציט אין וואו?, וואו צעהנדליגער טויזענטער מענשען זע־נען געקומען מיר זעהן. 46 מאל שפיעלען האט געמוזט אהויסהיבען טעלעפאנ־ען א צווייטען. דערווייל איז די טרופע פון איך געווהנען צו שאפען אין וואו?, וואו איך אמליעבסטען פארגעזיינען — וואו?

* * *

אין לאנדאן האבען איצט גרויס ער־פאלג אליא ליליט און וו. גאדיק אין זייער דערפערטואר פון אידישע פאלקס ליעדער, די ענגלישע קריטיק רופט זיך זעהר גוט אפ וועגען זייערע קאנצערטען.

* * *

דער איקישער אקטיארען פאראיין פון וויען האט געעפענט א זאמלונג צו שטעלען א מצבה דער באוואוסטער שוי־שפילערין פעפי ליטמאן, וועלכע איז גע־שטארבען אין וויען.

דער אידישער אקטיארען פאראיין האט אויך באשטימט א פרייז פאר א נוסח אויף דער מצבה פון דער געשטאר־בענער שוישפיעלערין. דער אויפשריפט דארף זיין אויף אידיש אין גראמען, מען קען אריינשיקען ביז סוף דעצעמבער צום וויענער אידישער שוישפיעלער פאראיין.

* * *

אין דעם אידישען טעאטער אין פוי־לען הערשט ווידער א כאאס. מען האט געלענט האפנונגען אויף דעם דירעק־טאריאט פון די טעאטערען ביים ארטיס־טען פאראיין, מען האט געמיינט אז איהם וועט געלונגען אריינצוברענגען אן ארד־נונג אין די אידישע טעאטער טרופעס און קארדינירען די ארבייט פון די טעאטערען, וואס שפיעלען אין די גרעסערע שטעדט. אין דער הייר פון דער אויסבאוויזען אז דער דירעקטאריאט איז ניט בכח געווען אהן ספעציעלע גרעסערע פאנדען און אהן א פעסט אויסגעארבייטען פלאן פון אנ־הויב אן צו באהערשען די לאגע. דערווייל האט דער דירעקטאריאט געמוזט אפשטע־לען די ארבייט.

דערווייל איז תוהו־ובהו. עס שפי־לען דערווייל די טעאטערען וואס האבען באוויזען אליין אויפצוהאלטען זייערע טרופעס. און אויך די טעאטערען וואס געפינען זיך אין פריוואטע הענט.

די „ווילנער טרופע" (אנפיהרער מ. מואה) שפיעלט אין ווילנא. די טרופע פארבלייבט אין ווילנא אויף א לענגערער צייט.

* * *

אין לאנדאן האבען איצט גרויס ער־פאלג אליא ליליט און וו. גאדיק אין זייער דערפערטואר פון אידישע פאלקס ליעדער, די ענגלישע קריטיק רופט זיך זעהר גוט אפ וועגען זייערע קאנצערטען.

* * *

דער איקישער אקטיארען פאראיין פון וויען האט געעפענט א זאמלונג צו שטעלען א מצבה דער באוואוסטער שוי־שפילערין פעפי ליטמאן, וועלכע איז גע־שטארבען אין וויען.

דער אידישער אקטיארען פאראיין האט אויך באשטימט א פרייז פאר א נוסח אויף דער מצבה פון דער געשטאר־בענער שוישפיעלערין. דער אויפשריפט דארף זיין אויף אידיש אין גראמען, מען קען אריינשיקען ביז סוף דעצעמבער צום וויענער אידישער שוישפיעלער פאראיין.

* * *

אין דעם אידישען טעאטער אין פוי־לען הערשט ווידער א כאאס. מען האט געלענט האפנונגען אויף דעם דירעק־טאריאט פון די טעאטערען ביים ארטיס־טען פאראיין, מען האט געמיינט אז איהם וועט געלונגען אריינצוברענגען אן ארד־נונג אין די אידישע טעאטער טרופעס און קארדינירען די ארבייט פון די טעאטערען, וואס שפיעלען אין די גרעסערע שטעדט. אין דער הייר פון דער אויסבאוויזען אז דער דירעקטאריאט איז ניט בכח געווען אהן ספעציעלע גרעסערע פאנדען און אהן א פעסט אויסגעארבייטען פלאן פון אנ־הויב אן צו באהערשען די לאגע. דערווייל האט דער דירעקטאריאט געמוזט אפשטע־לען די ארבייט.

דערווייל איז תוהו־ובהו. עס שפי־לען דערווייל די טעאטערען וואס האבען באוויזען אליין אויפצוהאלטען זייערע טרופעס. און אויך די טעאטערען וואס געפינען זיך אין פריוואטע הענט.

די „ווילנער טרופע" (אנפיהרער מ. מואה) שפיעלט אין ווילנא. די טרופע פארבלייבט אין ווילנא אויף א לענגערער צייט.

א נאלדבערג.

דער שווערסטע אומ־

געזוען צווישען די

די ערשטע. פון די

די תמימות האט זיך

ר פרוכטבאר. מיט

איין וועלטען. אויסיש־

געווען שטענדיג: מיר

ארבייטען, בויען, זוז

ר ניט פארגאנצלעסיגען

איז די הויפט זאך. ניט

טוט אדער טוט ניט,

ר וואס מ י ר טוען

נענגט אפ פון אונז. דאס

כט־שנור אויף זיין לע־

זיז געווען דער ציוניזם.

ר? פון חבת ציון איז

פון סתם אידישער

ציוניסטישער קאנגרעס,

מענטש. פון א קליינער,

ענונג, וואס האט זיך

ר", מיט א פאר קאפי־

פאר ישוב ארץ ישראל,

מעסטיגע נאציאנאלע

נדען אין די בענק.

ז געווען אין דער צייט

ר יונגערמאן, וואס האט

נבען. ער איז געווארען

ר אין דער מאדערנער

ונגונג. ער איז געוואק־

ענגונג, פון וועלכער ער

ר פון די הויפט פיהרער.

ליבען פון אונטען. זיין

אלטע פאזיציעס האט

רט צו בויען צייט. ער

ר אין דער רעגיערונג

ר אין דער אגענטור.

ר אין דער אגענטור.

ר אין דער אגענטור.